
האוניברסיטה העברית בירושלים

סילבוס

יהודי ירושלים במאות ט"ז-י"ט ע"פ תעודות הסג' -
13028

תאריך עדכון אחרון 29-09-2020

נקודות זכות באוניברסיטה העברית: 2

תואר: בוגר

היחידה האקדמית שאחראית על הקורס: היסטוריה של עם ישראל ויהדות זמננו

השנה הראשונה בתואר בה ניתן ללמוד את הקורס: 0

סמסטר: סמסטר ב'

שפת ההוראה: עברית

קמפוס: הר הצופים

מורה אחראי על הקורס (רכז): פרופ' ירון בן-נאה

דוא"ל של המורה האחראי על הקורס: yaronbn@mail.huji.ac.il

שעות קבלה של רכז הקורס: לרגל המצב: בתיאום מראש. שיחה בטלפון או בזום.

מורי הקורס:
פרופ ירון בן-נאה

תאור כללי של הקורס:

הקהילה היהודית בירושלים העות'מאנית זכתה אמנם לרציפות יישובית, אך ידעה מעלות ומורדות: תקופות של צמיחה ושגשוג ותקופות משבר, בין לבין נמשכו חיי היומיום. אלפי רישומי בית הדין השרעי (סג'ל) שפרסמו אמנון כהן ותלמידיו הם מן המקורות החשובים לתולדות הקהילה והעיר, משום שהם מתעדים את המשא ומתן המתמשך בין השלטון המרכזי ובעלי השררה בעיר לבין הנהגת הקהילה, ואת הופעתם של יהודים במושב בית הדין המוסלמי כתובעים ונתבעים, רוכשים נכסים, ערבים ועדים. בתוך כך נחשפים צדדים מרתקים בקיום היהודי בעיר, צדדים שאינם בהכרח באים לידי ביטוי במקורות העבריים, או בדיווחי נוסעים אירופים.

מטרות הקורס:

הכרות עם תולדות ירושלים והקהילה היהודית בה במאות 16-18, כפי שאלו משתקפות בארכיון בית הדין השרעי ובספרות המחקר הרלוונטית. יכולת קריאה ביקורתית של מקורות ראשוניים.

תוצרי למידה

בסיומו של קורס זה, סטודנטים יהיו מסוגלים:

קריאת טקסט באופן ביקורתי, לדעת קצת יותר על החיים בירושלים בתקופה העות'מאנית, לדעת היכן לחפש מקורות נוספים. קרי - לדעת את עבודתו של ההיסטוריון, ולימוד תולדות היהודים בירושלים ובא"י בתקופה זו.

דרישות נוכחות (%) :

80%

שיטת ההוראה בקורס: התלמידים/ות יקראו בזמנם החופשי את המאמרים המבוקשים. בכיתה נעסוק בעיקר בקריאה ובניתוח טקסטים.

רשימת נושאים / תכנית הלימודים בקורס:

ראו למטה (חומר קריאה)

חומר חובה לקריאה:

*רקע כללי:

י' ברנאי, יהודי ארץ ישראל במאה הי"ח: בחסות 'פקידי קושטא', ירושלים תשמ"ב
ד' זאבי, המאה העות'מאנית: מחוז ירושלים במאה השבע-עשרה, ירושלים תשנ"ו
א' כהן (עורך), ההסטוריה של ארץ ישראל, כרך ז: שלטון הממלוכים והעות'מאנים, ירושלים תשמ"א
א' כהן, יהודים בשלטון האסלאם: קהילת ירושלים בראשית התקופה העות'מאנית, ירושלים תשמ"ב
Amnon Cohen, A World Within: Jewish Life as Reflected in Muslim Court Records

from the *Sijil of Jerusalem (XVIth Century)*, I-II, Philadelphia 1994A. Cohen, Palestine in the 18th Century, Jerusalem 1973
מ' רוזן, הקהילה היהודית בירושלים במאה הי"ז, תל אביב תשמ"ה, עמ' 1-284 בדילוגים

*מקורות:

א' כהן וא' סימון-פיקאלי, יהודים בבית המשפט המוסלמי: חברה, כלכלה וארגון קהילתי בירושלים העות'מאנית, כרכי המאות הט"ז-הי"ט, ירושלים תשנ"ג-תשס"ג

*על השימוש בתעודות הסג'ל:

י' ברנאי (טרם ראה אור)

א' כהן, ארכיונים תורכיים וערביים כמקור לתולדות יהודי ארץ-ישראל בתקופה העות'מאנית, מקדם ומים א (תשמ"א), עמ' 39-48

א' כהן, חשיבותה של ערבית להיסטוריה יהודית: פכים מירושלים העות'מאנית, קתדרה 50 (תשמ"ט), עמ' 59-72

ב' לואיס, הארכיונים העות'מאניים כמקור לתולדות היהודים, עלי הסטוריה - קובץ מחקרים, ירושלים תשמ"ח, עמ' 235-245

ד' זאבי, רישומי בית הדין השרעי - מקור להיסטוריה החברתית במזרח התיכון - הערכה מחדש, המזרח החדש מא (תש"ס), עמ' 13-28

י' צור, גבירים ויהודים אחרים במזרח התיכון העות'מאני 1750-1830, ירושלים תשע"ז, 105-117

*נושאים וחומר קריאה מחקרי:

מיעוט יהודי בעיר מוסלמית - יחסי יהודים, מוסלמים ונוצרים: פרק בספר היישוב

י' בן-נאה, 'עליית גביר יהודי מאסתאנבול, הגביר יעקב אלנקוה בירושלים', קתדרה 144 (תשע"ב), עמ' 21-34

Yaron Ben-Naeh, 'Urban Encounters: The Muslim-Jewish Case in the Ottoman Empire', in: Eyal Ginio and Elie Podeh (eds.), *The Ottoman Middle East: Studies in Honor of Amnon Cohen*, Brill: Leiden-Boston 2014, pp. 177-197

א' כהן, 'לא ירשת ולא גירשת' - יהודי ירושלים וגירוש הפראנציסקנים מהר ציון, קתדרה 22 (תשמ"ב), עמ' 61-74

הקהילה היהודית וארגונה: מוסדות, בעלי תפקידים, מתחים

י' בן-נאה, "וכי לא אחיהם אנחנו?": יחסי אשכנזים וספרדים בירושלים בסוף המאה הי"ז, קתדרה 103 (תשס"ב), עמ' 33-52

י' ברנאי, על הנסיונות לפתור את המשבר בירושלים בראשית המאה הי"ח

א' כהן, תעודות נוספות על חלוקת חובות הקהילה היהודית בירושלים ובחברון במאה הי"ח, שלם א (תשל"ד), עמ' 317-330

הקדשים:

א' כהן, גלגולו של הקדש, בתוך מינה רוזן עורכת, ימי הסהר: פרקים בתולדות היהודים באימפריה העות'מאנית, תל אביב תשנ"ו, 390-393

קשרים בין קהילות יהודיות:

י' בן-נאה, הקשרים בין קהילות ירושלים וקהיר במאה הי"ז, המזרח החדש מד (תשס"ד), עמ' 157-172

א' כהן, דמשק וירושלים, ספונות יז (תשמ"ג), עמ' 97-103

מ' יזבק, היישוב היהודי בשכם בשנים 1655-1691, קתדרה 87 (תשנ"ח), עמ' 61-76

המשפחה והיחסים בתוכה: אהבה ופירוד, מריבות ואסונות (רצח, התאבדות, מוות)
בן-נאה, יהודים בממלכת הסולטנים, 285-271
Yaron Ben-Naeh, 'The Ottoman-Jewish Family: General Characteristics', *Journal of
Social Sciences* (online, open access journal. 2017, pp. 25-45.
http://file.scirp.org/pdf/JSS_2017010615040165.pdf
ר' למדן, עם בפני עצמן, נשים יהודיות בארץ ישראל סוריה ומצרים במאה השש-עשרה, תל אביב
תשנ"ו
ע' סלמה, עבדים בבעלותם של יהודים ונוצרים בירושלים העות'מאנית, קתדרה 41 (תשמ"ז), עמ'
75-63

הגילדות והחיים הכלכליים:

רוזן, 237-225

א' כהן, מה ליהודי במערכת הגילדות של ירושלים העות'מאנית? קתדרה 151 (תשע"ד), 100-83.
א' כהן, גילדות בירושלים העות'מאנית, וזאת ליהודה, מחקרים בתולדות ארץ-ישראל ויישובה מוגשים
ליהודה בן פורת, יהושע בן-אריה ואלחנן ריינר עורכים, ירושלים תשס"ג, עמ' 427-423
א' כהן, מערכת הגילדות בירושלים העות'מאנית: צורה ותוכן, דת ומדינה במזרח התיכון - מחווה
לפרופ' שמעון שמיר (בעריכת דוד מנשרי), תל אביב תשס"ו, עמ' 55-49.

היחיד: חיי יומיום, תופעות חברתיות שונות (אלימות, שכרות, זנות, ועוד), רכוש

רוזן, המאה הי"ז, 260-247

מים: ונסן למיר, צמא בירושלים: ההיסטוריה של העיר בראי הספקת המים, 1948-1840, קתדרה
151 (תשע"ד), עמ' 158-133

קפה: א' כהן, קפה ובתי קפה בירושלים, עיונים בתולדות עמי האסלאם לציון מלאת שנה לפטירת
נחמיה לבציון, ירושלים תשס"ז, עמ' 112-103.

חאתם מחאמיד וחיים נסים, המחלוקת בסוגיית הקפה בשלהי התקופה הממלוכית ובראשית התקופה
העות'מאנית, היבטים הלכתיים והיסטוריים, המזרח החדש נו (תשע"ז), עמ' 38-19

חומר לקריאה נוספת:

מחקר חדש ומעניין על ארכיבים ירושלמיים ועל תרומתם:

Angelos Dalachanis and Vincent Lemire (eds.), *Ordinary Jerusalem, 1840-1940:
Opening New Archives, Revisiting a Global City*, Leiden: Brill, 2018

הערכת הקורס - הרכב הציון הסופי :

מבחן מסכם בכתב/בחינה בעל פה 0 %

הרצאה 0 %

השתתפות 30 %

הגשת עבודה 0 %

הגשת תרגילים 20 %
הגשת דו"חות 0 %
פרויקט מחקר 0 %
בחנים 0 %
אחר 50 %
מטלת סיום

מידע נוסף / הערות:

קורס בזום. המשתתפים/ות נדרשים/ות לקרוא את המאמרים הרלוונטיים לכל שיעור, על מנת שבכיתה תוכלו לשאול עליהם, לדון בהם, ולראות כיצד החומר שנקרא יחד מתייחס למחקר. ברוח הזמן, תינתנה מדי פעם מטלות קצרות כדי לוודא שהדברים ברורים לכולם/. יודגש כי נוכחות והשתתפות פעילה הן חובה. מטלת סיום הקורס תוגש עד לשיעור האחרון בסמסטר, ללא דחיות. מתוכנן סיור חובה בעיר העתיקה.